

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Гавенко І.О.

студентка;

Долженкова О.В.

кандидат технічних наук, доцент,

старший науковий співробітник,

Дніпропетровський національний університет

імені Олеса Гончара

ЕКОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

Екологічна ситуація в Україні значною мірою залежить від впливу техногенних чинників. У 2015 році зареєстровано 63 надзвичайні ситуації (НС) техногенного характеру – це найменше значення, починаючи з 1997 року. Унаслідок цих НС загинуло 156 осіб та 133 особи постраждало. За масштабами ці ситуації в основному мали місцевий (35 НС) та об'єктовий рівень (21 НС), 6 НС віднесені до регіонального рівня та 1 – до державного.

У територіальному розрізі у 2015 році найбільший техногенний ризик виявлено у Донецькій, Запорізькій, Київській, Миколаївській областях та м. Києві, на території яких зареєстровано від 5 до 6 НС. У Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Луганській, Львівській, Одеській, Сумській, Тернопільській та Черкаській областях зберігалися середні ризики виникнення НС техногенного характеру. На територіях цих регіонів у 2015 році сталося по 2-3 НС техногенного характеру. У Волинській, Івано-Франківській та Кіровоградській областях упродовж 2015 року не відбулося жодної НС техногенного характеру [2].

Критерієм екологічних загроз в системі державного управління можуть бути такі показники як втрата людського життя та здоров'я, економічні збитки, втрати відновлювальних і не відновлювальних природних ресурсів країни.

В даний час доведеним є положення про те, що виникнення порушень психічної адаптації у жертв стихійних лих і катастроф можна розглядати як єдиний процес, динаміка і структура якого

визначається особливостями екстремальної ситуації і реагуючої людини [3, с. 142].

Будь-яка катастрофу характеризують базовим стресором з подальшими негативними наслідками для організму, які в свою чергу призводять до повільного процесу пристосування до навколишніх умов життя.

Перші дослідження психологічних наслідків техногенних аварій було проведено після атомного бомбардування Хіросіми [5, с. 132]. З того часу психологічні наслідки техногенних аварій розглядали як винятковий, незвичайний, досвід тих, хто переніс унікальний вплив. І в силу цього такий досвід представлявся не просто як неприйнятний, але й такий, що має бути вижито. Виявлені реакції потерпілих в результаті техногенних аварій є аналогічними до реакцій, що спостерігалися у людей, які переживали атомне бомбардування Хіросіми і Нагасакі.

За даними, одержаними при соціологічному дослідженні репрезентативної сукупності населення України, основними причинами незадоволеності від інформації, що надходить є неправдоподібність (45%), замовчування окремих фактів (48%), відсутність конкретних порад (63%) [2].

Ріст і характер соматичної патології співвідноситься з гіпотезою про її психогенну природу і є результатом росту невротизації населення. Тобто, ситуація ризику розвитку різних форм психічної дезадаптації в значній мірі створена існуючим багатofакторним хронічним стресом. У людей, що постраждали в результаті аварії, традиційна біологічна модель хвороби зливається з психосоціальною моделлю здоров'я і хвороби, зумовленої радіацією та іншими стресорами.

В результаті дії сукупності цих факторів у потерпілих формується реакція на ситуацію у вигляді «комплексу жертви», яка включає в себе тривожність (підвищену оцінку небезпеки), зовнішню атрибуцію відповідальності (покладання відповідальності за поставарійні події свого життя в основному на зовнішні обставини і державу), решту установок (підвищення вимог до суспільства), деформацію інформаційного простору (активна недовіра до інформації).

Катастрофічні наслідки техногенного лиха призводять до суттєвої деформації самого способу життя мільйонів людей та спричиняють низку небажаних змін у психіці. Спостерігаються випадки хронічного стресу, депресії. Поширеності набувають

неконструктивні подолання життєвих утруднень (алкоголізм, прояви аутоагресії), виграшу життєвої перспективи, агресивність в одних і пасивність, споживацтво інших.

Наявність спільних симптомів при різних за походженням психічних травмах з однієї сторони і їх невідповідність жодній із загальноновизнаних аналогічних форм з іншої, виявила необхідність згрупувати їх в окремий синдром. М. Горвіц запропонував виділити їх під назвою «посттравматичний стрес» (PTSD), який можна визначити як «нормальну реакцію на ненормальну ситуацію» [4, с. 217].

Епідеміологічна оцінка поширеності PTSD, що ґрунтується на результатах психіатричних обстежень потерпілих внаслідок масштабних екстремальних ситуацій (катастроф, війн тощо), свідчить, що це захворювання може охопити від 15% до 40% потерпілих – залежно від рівня їхньої соціальної захищеності.

На думку більшості дослідників PTSD, цей розлад психічної діяльності є наслідком екстраординарної психотравмуючої події, яка перевищує адаптаційні можливості людини і супроводжується відчуттям страху, безпорадності.

Психотравмуюча подія може стосуватися окремої людини (через смерть близького, зґвалтування тощо), групи або всього населення.

Певні психічні травми викликають PTSD завжди, інші – тільки в окремих випадках (значні пожежі, транспортні аварії). Чим тривалішим є вплив травмуючої ситуації, тим більша ймовірність розвитку PTSD [4, с. 156].

В розвитку посттравматичного стресового розладу при надзвичайних ситуаціях техногенного характеру провідну роль відіграють такі чинники:

- непередбачуваність травмуючої дії (вибуху, руйнування споруд, пожежі);
- тривалість напруження, наявність загрози для здоров'я і самого життя (хронічний страх) при перебуванні на окупованій чи екологічно забрудненій території, в зоні воєнних дій;
- почуття психічної та фізичної безпорадності, комплекс жертви;
- виснаження, наявність поранень, захворювань, що виникли внаслідок лиха;
- недостатній рівень соціального захисту потерпілих.

Потерпілі не являють собою однорідної спільноти. Вони належать до різних категорій, територіальних і професійних груп. Психотравмуюча ситуація, що склалася, посилює «відцентрові» тенденції в психіці дітей і підлітків, активізує негативні прояви індивідуальних відмінностей, загострює тенденції розвитку окремих рис характеру, які набули рівня акцентуацій. Останнє підвищує ймовірність конфліктів, ускладнень в адаптації дітей і підлітків до соціального оточення, призводить до зниження рівня психосоціальної активності – з одного боку, та збільшення алкоголізації і вживання наркотиків – з іншого.

До найбільш болючих соціально-психологічних наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру також відносять:

- незадоволення медичним обслуговуванням;
- затримки з переселенням, труднощі працевлаштування;
- напруженість в суспільстві через «несправедливий» розподіл пільг;
- недовіра до влади, засобів масової інформації, вчених, спеціалістів;
- практична відсутність державної соціально-психологічної і правової допомоги.

Таким чином, попередження надзвичайних ситуацій техногенного характеру дозволить знизити соціальну напруженість у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бирма Т. Україна на порозі екологічної катастрофи / Т. Бирма // Субота. – 16 листопада 2005. – № 46. – С. 5.
2. Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Режим доступу URL]: <http://www.dsns.gov.ua/>
3. Психология посттравматического стресса сегодня: Тезисы докладов международной конференции, 12-15 мая 1992 г. – К., 1992. – 198 с.
4. Соціально-психологічна реабілітація дітей і підлітків, що постраждали від Чорнобильської катастрофи: Зб. наук. праць / За ред. О.В. Киричука. – К., 1992. – 324 с.
5. Яковенко С.І. Психологія людини за умов радіоекологічного лиха / С.І. Яковенко – К.: «Чорнобильінтерінформ», 1996. – 173 с.